

## **56 . Sarmizegetusa | Județ: Hunedoara | Punct: La Cireș - Necropola Estică | Anul: 2017**

**Anul:** 2017

**Cod RAN:** 91063.02

**Perioade:** Antichitate

**Epoci:** Epoca romană târzie

**Categorii sit:** Religios, ritual și funerar

**Autori:** Vitalie Bârcă, Ovidiu Țentea

**Instituții:** Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, Muzeul Național de Istorie a României

### **Raport**

Cercetările arheologice sistematice din necropola estică a Coloniei Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa (com. Sarmizegetusa, Jud. Hunedoara) au fost reluate în toamna anului 2017 grație sprijinului financiar al Consiliului Județean Hunedoara după o pauză de nouă ani de la ultimile cercetări sistematice. Investigațiile au fost efectuate la aproximativ circa 450 m E de colțul nord-estic al incintei orașului, în imediata vecinătate a drumului comunal Sarmizegetusa-Ostrov, locul respectiv fiind cunoscut sub denumirea “La Cireș”.

De-a lungul timpului în zonă au mai avut loc cercetări pe parcursul anului 1934, când Constantin Daicoviciu și Octavian Floca au identificat așa-numitul “Mausoleu” al Aureliilor -nota 1-. Alte cercetări arheologice au fost realizate în acest punct între anii 1982-1984, la o distanță de aprox. 40 m S-V de monumentul amintit, de către un colectiv de arheologi de la Oxford. Aceștia au cercetat o mare parte dintr-o incintă o funerară fiind care cuprindea patru morminte aparținând perioadei romane -nota 2-. Ulterior au mai fost efectuate investigații și asupra drumului imperial roman care trecea prin fața porții nordice a orașului, de-a lungul căruia se alinia și necropola estică -nota 3-. Săpăturile sistematice din necropola estică a Ulpiei Traiana Sarmizegetusa, au mai fost efectuate în perioada 2001-2008 de un colectiv format din cercetători de la mai multe instituții de profil din România -nota 4-.

Investigațiile arheologice efectuate în Necropola Estică de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa) în perioada 4-22 septembrie sunt o continuare a cercetărilor din perioada 2001-2008 când au fost descoperite și cercetate peste 70 de morminte, preponderent de incinerare.

Săpăturile arheologice din toamna anului 2017 s-au efectuat în continuarea suprafețelor cercetate în anii 2007-2008 prin deschiderea a două noi secțiuni, conform sistemului de săpătură adoptat în anii anteriori. Au fost trasate două secțiuni, S 1 și S 2, orientate Est-Vest, având dimensiunile de 20 x 2 m. Acestea au fost trasate pe o suprafață încă necercată, cuprinsă între arealul investigat între 2001-2008, zidul care mărginea spre Sud drumul imperial și mormântul tumular, denumit Mausoleul.

În urma cercetării parțiale a celor două secțiuni au fost identificate 7 complexe arheologice (Cx 1, Cx 2, Cx 3, Cx 4, Cx 5, Cx 7, Cx 9). Aceștia li se mai adaugă altele 3 identificate (Cx 6, Cx 8, Cx 10), dar care vor fi cercetate exhaustiv. Toate aceste complexe identificate și cercetate sunt morminte și au fost descoperite pe o suprafață de 80 mp. Patru dintre aceste morminte sunt de incinerare iar trei de inhumare, fapt ce confirmă încă odată că necropola este una birituală. Complexele cercetate aparțin perioadei existenței provinciei Dacia în cadrul acestora nefiind descoperite elemente care să indice o datare a unora dintre ele după părăsirea Daciei.

Morminte de incinerare

Complexele identificate ca morminte de incinerare sunt: Cx 1, Cx 2, Cx 4, Cx 5.

Cx 1 - Localizare: S1 și C1. Groapă de formă rectangulară cu pereții evazați, secțiune aproximativ trapezoidală, iar fundul alveolar. Lungimea: 1,25 m; lățimea: 0,77 m; adâncimea maximă de la nivelul de

conturare: 0,40 m; orientarea gropii: NV-SE. Pe latura nordică a fost surprinsă groapa de jefuire a mormântului cu dimensiunile de 0,56 x 0,46 m. În umplutura gropii au fost surprinse mici fragmente de cărbune de lemn și bucăți minuscule de oase calcinate, pietricele și mici fragmente de cărămidă. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, ca urmare inventarul este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Mai multe fragmente ceramice de la câteva vase ceramice. Acestea au fost descoperite pe toată suprafața gropii, cât și în groapa de jefuire.

2. Monedă din bronz (as), puternic uzată. Diva Faustina I. A fost descoperită în groapa de jefuire a mormântului.

Cx 2 - Localizare: S1 și C2. Mormântul de incinerare într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară, clădită într-o groapă arsă ritual. Cista a fost distrusă în mare parte de plug, ca urmare a lucrărilor agricole. S-a păstrat fundul cistei și patru asize din peretele sudic al acesteia. Cărămizile sunt prinse între ele cu lut de culoare galbenă-deschisă. Lungimea: 1,12 m; lățimea: 1,02 m; adâncimea max. de la nivelul actual de călcare: 0,40 m; dimensiunile cărămizilor de pe fundul cistei: 40 x 28 cm; grosimea cărămizilor: 5-6 cm; orientare: E-V. În timpul cercetărilor în umplutura cistei au fost surprinse mici fragmente de cărbune de lemn și bucăți minuscule de oase calcinate, pietre de dimensiuni mici și medii, dar și fragmente de cărămidă de la pereții cistei. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, ca urmare inventarul este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Numeroase fragmente ceramice de la câteva vase. Acestea au fost descoperite pe toată suprafața mormântului.

2. Monedă din argint (denarius) ce prezintă urme de arsură, Traian. A fost găsită lângă colțul sud-vestic al cistei.

- În preajma mormântului au fost descoperite numeroase fragmente ceramice modelate la roată.

Cx 4 - Localizare: S1. Mormântul de incinerare într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară. Aceasta a fost clădită într-o groapă arsă ritual. Pereții cistei au fost surprinși la adâncimea de 0,48 m de la nivelul actual de călcare. Cista are fundul realizat din două plăci de cărămidă de mari dimensiuni, pereții din țiglă așezată în cant, iar colțurile din olane. Lungimea: 0,67 m; lățimea: 0,67 m; orientare: NE-SV. În umplutura și în jurul cistei au fost descoperite mici fragmente de cărbune de lemn și bucăți minuscule de oase calcinate, dar și mici fragmente de țiglă, cărămidă și olane. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, ca urmare inventarul este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Câteva mici fragmente ceramice.

2. Monedă din argint (denarius) bine păstrată, Nero. A fost găsită lângă mormânt, la 0,15 m pe peretele vestic al cistei.

- În preajma mormântului au fost descoperite numeroase fragmente ceramice modelate la roată.

Cx 5 - Localizare: S2. Mormântul de incinerare într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară, clădită într-o groapă arsă ritual. Aceasta a fost surprinsă în partea nordică a ei la adâncimea de 0,36 m de la nivelul actual de călcare. Lungimea păstrată: 2,05 m; lățimea: 0,93 m; dimensiunile cărămizilor de pe fundul cistei: 40 x 30 cm; grosimea cărămizilor: 5-6 cm; orientare: N-S. Cărămizile pereților cistei sunt prinse între ele cu lut de culoare galbenă-deschisă. Peretele nordic, estic și vestic mai păstrează câte 5-6 asize. Partea superioară a cistei a fost distrusă de plug, iar colțul sud-estic de groapa de jefuire. Dat fiind faptul că mormântul a fost jefuit inventarul acestuia este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Mai multe fragmente ceramice modelate la roată.

2. Brățară fragmentară (?) descoperită pe una dintre cărămizile peretelui vestic al cistei.

3. Pandantiv fragmentar din bronz (?) descoperit pe una dintre cărămizile peretelui vestic al cistei.

4. Un mic fragment de la buză un vas de sticlă.

- La 0,80 m de peretele vestic al cistei au fost descoperiți doi butoni din argint, iar la 0,70 m colțul nord-estic al cistei un castron modelat la roată. Despre acestea nu putem afirma cu siguranță că ar ține de acest mormânt.

- În groapa de jefuire, cât și în preajma cistei au fost descoperite mai multe fragmente ceramice.

Morminte de inhumatie

Complexele identificate ca morminte de inhumatie sunt: Cx 3, Cx 7, Cx 9.

Cx 3 - Localizare: S1 și C2. Mormântul de inhumatie într-o cistă de cărămidă de formă rectangulară, clădită într-o groapă arsă ritual. Acesta a fost descoperit la circa 0,20 m est de mormântul Cx 4. Lungimea păstrată a cistei: 1,35 m; lățimea: 0,85 m; înălțimea exterioară: 0,40 m; înălțimea interioară: 0,34 m; orientare NV-SE. Partea superioară a cistei a fost surprinsă la 0,71 m de la nivelul actual de călcare. Acesta a fost descoperit sub un strat gros de pietre printre care s-au găsit și fragmente de vase ceramice. Din păcate nu putem fi siguri dacă acestea din urmă fac parte din inventarul inițial al mormântului. Cista are fundul realizat din două plăci de cărămidă ce au dimensiunea de 40 x 25 cm, iar grosimea de 5-6 cm. Dimensiunea cărămizilor din care sunt realizați pereții au dimensiunea de 36-40 x 25 cm. Pe latura nord-vestică a cistei s-a păstrat un capac de cărămidă de formă unei jumătăți de disc. Astfel de cărămizi au fost descoperite și în campaniile arheologice anterioare. Peretele scurt de pe latura de sud-estică a cistei a fost distrus de groapa de jefuire a mormântului umplută cu pietre. În interiorul cistei, lângă peretele nord-vestic, erau îngrămădite resturile osteologice de la trei copii (infans 1). Resturi osteologice de la aceste schelete au mai fost descoperite în umplutura cistei. În afara celor trei schelete, umplutura era compusă dintr-un pământ negru amestecat pe alocuri cu cenușă și cărbune de lemn. Parte din maxilarul craniului mai bine păstrat era înverzit, fapt ce indică, cel mai probabil, că acest defunct a avut pusă în gură o moneă din bronz.

Inventarul funerar:

1. Șase ulcioare modelate la roată cu gura trilobată (oinochoe), două în stare fragmentară. Trei dintre ulcioare se au fost găsite alături de resturile osteologice îngrămădite lângă partea nord-vestică a cistei, iar altele trei în groapa de jefuire.

2. Opaț cu un singur arzător (monolychnis) descoperit în partea sud-estică a cistei.

3. Mai multe cuie din fier descoperite în pământul de umplutură al cistei.

4. Fragmente ceramice modelate cu mâna.

- În groapa de jefuire, cât și în preajma cistei au fost descoperite mai multe fragmente ceramice.

- La circa 1,20 m de colțul sud-estic al cistei a fost descoperit un mic capac de sarcofac. Despre acestea nu putem afirma dacă ține de acest mormânt.

Cx 7 - Localizare: S1 și C2. Mormânt de inhumatie descoperit la adâncimea de 0,60 m de la actualul nivel de călcare, între mormintele de incineratie Cx 2 și Cx 4. Groapa mormântului este de formă rectangulară, iar fundul plat. Lungimea: 1,40 m; lățimea: 0,78 m; adâncimea de la nivelul de conturare: 0,20 m; orientarea gropii: N-S. Groapa mormântului avea dispuse pe laturile lungi pietre dar și bucăți de cărămidă. În umplutura gropii au fost surprinse mici fragmente de cărbune de lemn, cu precădere în partea sudică, pietricele și mici fragmente de cărămidă. Scheletul defunctului a fost distrus în mare parte ca urmare a jefuirii mormântului, iar resturile osteologice păstrate erau împrăștiate prin toată groapa mormântului, cu precădere în jumătatea estică a gropii. Pe baza oaselor se poate conchide că defunctul a fost copil. În stratul de distrugere de deasupra mormântului se aflau multe pietre dar și numeroase fragmente ceramice de la mai multe vase ceramice modelate la roată. Din păcate nu putem fi siguri dacă acestea fac parte din inventarul inițial al mormântului. Mormântul a fost jefuit încă din antichitate, ca urmare inventarul este incomplet.

Inventarul funerar:

1. Vas ceramic modelat la roată ce se găsea lângă peretele vestic al gropii mormântului.

2. Mai multe cuie din fier de mici dimensiuni găsite pe suprafața mormântului
3. O mărgea din sticlă de culoare verde-deschisă.
4. O mărgea dublă (are forma a două sfere lipite una de alta) din sticlă opacă de culoare verde-închisă.

Cx 9 - Localizare: S1. Mormânt de înhumăție descoperit la adâncimea de 0,56 m de la actualul nivel de călcare, la 1,10 m est de mormântul de incinerație Cx 1 și 1,70 m vest de Cx 2. Limite de conturare ale gropii mormântului au fost surprinse clar. În umplutura gropii, ce consta dintr-un pământ lutos de culoare galbui-cenușie, au fost surprinse mici bucăți de cărbune de lemn. Groapă mormântului este de formă rectangulară, iar fundul plat. Lungimea: 1,97 m; lățimea: 0,62 m; adâncimea de la nivelul de conturare: 0,20 m; orientarea gropii: NE-SV. Scheletul, aparținând unui adult (posibil adolescent), în parte deteriorat, era întins pe spate cu capul spre SV. Din scheletul sau păstrat în poziție anatomică craniul și oasele picioarelor, inclusiv oasele labei piciorului stâng. Judecând după poziția oaselor se poate conchide că înălțimea defunctului a fost cu circa 0,20 m mai mică decât cea a gropii funerare.

#### Inventarul funerar:

1. Ulcior modelat la roată cu gura trilobată (oinochoe) ce se găsea depus în partea de mijloc a gropii, lângă peretele vestic.

\*\*\*

Patru din cele șapte morminte cercetate exhaustiv (Cx 2, Cx 3, Cx 4 Cx 5) sunt înmormântări în cistă de cărămidă. Dintre acestea se remarcă Cx 4 care a fost realizat din plăci de cărămidă (pe fund), țiglă (pereții) și olane (în cele patru colțuri). Trei din cele patru morminte realizate din cărămidă sunt morminte de incinerație, iar unul de înhumăție (Cx 3). În acesta din urmă fiind descoperite resturile osteologice de la trei copii cu o vârstă de până la un an (infans 1). Cel de-al patrulea mormânt de incinerație (Cx 1) este unul cu groapă simplă. În cazul unor morminte (Cx 1, Cx 3, Cx 5) au fost surprise și gropile de jefuire ale acestora. Acestor morminte li se mai adaugă altele două de înhumăție (Cx 7, Cx 9) ambele fiind înmormântări în gropi simple de formă dreptunghiulară. În cazul Cx 7 se poate remarca groapa de mici dimensiuni și utilizarea pietrei la amenajarea interioară a acestuia. După fragmentele osteologice descoperite într-o stare precară și dimensiunea gropii se poate conchide că este vorba de un mormânt de copil. Cel de-al doilea mormânt de înhumăție (Cx 9) avea defunctul adult (posibil adolescent) depus cu capul spre SV.

Deși mormintele cercetate au fost jefuite încă din antichitate în toate au fost descoperite piese ce au făcut parte din cadrul inventarului funerar al acestora. În cazul Cx 1 se remarcă prezența unei monede din bronz, în cazul Cx 2 a unei monede din argint găsită lângă colțul sud-vestic al cistei, iar în Cx 5 a unui pandantiv din bronz și a unei brățări fragmentare. Analiza brățării indică faptul că aceasta a fost realizată dintr-un aliaj de metale în care ponderea cea mai mare o are cuprul (Cu), urmat de staniul (Sn) și plumb (Pb), la care s-au adăugat cantități mult mai mici aluminiiu (Al), zinc (Zn) și fier (Fe) -nota 5-. O monedă din argint a fost găsită la 15 cm de peretele vestic al Cx 4. Din cadrul inventarului Cx 3 se remarcă un opaiț, 6 ulcioare modelate la roată cu gura trilobată (oinochoe), două în stare fragmentară, și mai multe cuie din fier. În cadrul Cx 7 a fost găsit un vas ceramic și câteva mărgele din sticlă, iar în Cx 9 un ulcior cu gura trilobată. În suprafața S 1 a fost descoperită o cantitate semnificativă de fragmente ceramice de la mai multe vase, dar și o monedă din bronz (as), Diva Faustina I -nota 6-, iar din S 2 un castron și doi butoni din argint descoperiți în apropierea mormântului în cistă Cx 5.

De asemenea pe o suprafață de circa 4700 m<sup>2</sup> au fost efectuate prospecțiuni geofizice prin măsurarea variațiilor mărimilor magnetice (magnetometrie). În acest sens inițial s-a stabilit cu exactitate coordonatele zonei de interes arheologic ce urmează să fie scanată; a fost carioată zona în două sectoare (primul sector cu o suprafață de 80 x 44,5 m, iar cel de-al doilea de 25 x 45 m).

#### Note

- C. Daicoviciu, O. Floca, Mausoleul Aureliilor de la Sarmizegetusa. Raport preliminar / Das Mausoleum der Aurelier von Sarmizegetusa. Kurze Beschreibung, Sargetia 1, 1937, p. 1-23.

---

T.Allen, Interim report on two seasons of excavations of a burial enclosure in the east cemetery of Ulpia Traiana Sarmizegetusa, 1982-1984, Acta Musei Napocensis 26-30, 1/2, 1989-1993, p. 397-400.

D. Ursuț, A. Mitulescu, P. Petrică, Drumul roman Sarmizegetusa - Ostrov. Aspecte geo-topometrice, Sargetia 16-17, 1982-1983, p. 201-207.

Cf. I. Piso, F. Marcu, O. Țentea, V. Rădean, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, CCA 2001 (2002), p. 274–276; F. Marcu, O. Țentea, V. Rădeanu, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, CCA 2002 (2003), p. 267–269; F. Marcu, V. Rădeanu, O. Țentea, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, CCA 2003 (2004), p. 289–290; F. Marcu, V. Rădeanu, O. Țentea, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, CCA 2004 (2005), p. 324–326; I. Piso, F. Marcu, G. Băeștean, C. Delinescu, O. Țentea, C. Plăiaș, R. Varga, G. Cupcea, Vl. Popovici, P. Ureche, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, CCA 2005 (2006), p. 311; G. Băeștean, F. Marcu, O. Țentea, I. Petiș, C. Plăiaș, R. Varga, P. Ureche, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, CCA 2006 (2007), p. 307–308; F. Marcu, O. Țentea, I. Petiș, G. Cupcea, P. Ureche, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, CCA 2007 (2008), p. 270; G. Băeștean; F. Marcu, O. Țentea, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]. Punct: La Cireș – Necropola estică, Valachica XXI-XXII, CCA 2008 (2009), p. 192.

Mulțumim și pe această cale domnului lect. univ. dr. Lucian Barbu-Tudoran de la departamentul de Biologie Moleculară și Biotehnologie al Universității Babeș-Bolyai și cercetător la Institutul National de Cercetare-Dezvoltare pentru Tehnologii Izotopice si Moleculare din Cluj-Napoca, pentru analiza EDX (Energy Dispersive X-Ray spectroscopy) efectuată piesei.

Mulțumim și pe această cale colegului dr. habil. Cristian Găzdac de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca pentru determinarea monedelor.

---

### ***Informații suplimentare online***

[Raportul 5969 din cronica.cimec.ro](http://cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)

---